

NOVES APORTACIONS A LA TOPONÍMIA DE S'ALBUFERA

Francesc Lillo Colomar

X Jornada d'Onomàstica i Toponímia. Inca, 1994

metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought

provided by Biblioteca Dig

PRESENTACIÓ

La idea d'ampliar la llista de noms dels llocs de s'Albufera, i evitar-ne en part la pèrdua, va sorgir a mesura que, de la mà de gent experta, anava descobrint tros a tros el territori format per terres primes, canals, llisers i dics. Un territori convertit en mite pels vells «bufers» que fa cinquanta anys segaven bagatge, escuraven canals o plantaven goixos d'arròs pel prim de s'Albufera.

Molta d'aquesta gent fa trenta o quaranta anys que no ha tornat a trepitjar aquells paratges i, encara que es mantenen vius els noms en la memòria de la gent major, localitzar-los és sovint motiu de controvèrsia entre la gent «bufera». Així ho demostren les animades discussions en els cafès, mentre realitzava entrevistes, perquè mentre algú mantenia que es Pouet d'en Ruca es troba en es Colombar Petit, un altre el situava dins es Patrimoni, o bé un altre discutia sobre el recorregut exacte del Canal Riego.

Així alguns dels noms que avui són encara ben coneguts ha resultat impossible localitzar-los sobre el terreny, i per tant situar-los sobre el mapa.

Per a mi, com per a molta de la gent que va viure i treballar a s'Albufera, el coneixement dels noms i de la seva situació era una qüestió de vital importància per diversos motius, però sobretot perquè en un espai tan singular com aquell és imprescindible el domini de la toponímia si es vol conèixer i entendre el funcionament de l'espai natural en el seu conjunt.

Avui, aquests coneixements poden servir a científics i gestors del Parc Natural per saber si tal o tal altre sifó aportarà aigua massa dolça en un espai dominat per espècies halòfiles, o si dos o tres dits d'aigua «bona» damunt el prim pel mes de març farà que reben-tin les trompes del canyet i de les junces, que atrauran moltes anàtides. Temps enrere servia per saber els millors llocs de «pastura» de la caça gran o per afavorir la conducció de les anguiles a les parances, etc.

Aquest recull i descripció topogràfica de topònims és tan sols una aportació al *Mapa toponímic i de vegetació de s'Albufera*, de Miquel Àngel March Cerdà (1985) i ha estat elaborat sobre la base de prop d'un centenar d'hores d'entrevistes, fetes no tant per al recull dels noms, com per sentir contar la fabulosa història de les transformacions d'aquest espai natural, i sobretot a base de recórrer s'Albufera en tots els seus racons, durant cinc anys de total dedicació a conèixer-la.

Amb la idea de fer un recull toponímic al més global possible, he considerat interessant fer un petit repàs històric, partint del testimoni que ens deixà Jeroni de Berard, no

gaire abundant en noms però de descripcions molt detallades i interessants de cadascun, i seguir amb el fabulós mapa de l'enginyer Antonio López, elaborat l'any 1856. També he trobat interessant aportar aquí un mapa inèdit presumiblement elaborat per l'enginyer Enric Waring en nom de la Majorca Land Company. Es pot veure així la radical transformació que va experimentar també la toponímia i l'empremta que deixaren els promotors dels distints intents de dessecació, com també la seva reubicació a vegades o la desaparició en la major part dels casos.

Per acabar aquest repàs de reculls toponímics històrics és imprescindible aturar-nos als primers anys d'aquest segle i a la revista *Sa Marjal*, en què escrivia el qui fou home de confiança de Bateman, un pobler anomenat Antoni Serra *Corró*, compilador de noms d'animals i de llocs i cronista de l'epopeia dels anglesos.

El mapa toponímic que aquí es presenta és un recull de noms tradicionals actuals, és a dir que s'han deixat molts de noms que, lligats quasi exclusivament a la indústria turística o a l'energètica s'estan imposant i surten ja als mapes nous. Lluny d'ignorar aquesta realitat, el que intentam aquí és que almenys no es perdin els noms que actualment encara s'utilitzen, especialment per part de la gent major de cinquanta anys.

Així mateix hi ha alguns noms que no ha estat possible situar sobre el mapa perquè no se n'ha pogut assegurar la ubicació exacta, i també alguns que ja no serà possible situar mai més: de tots en faig una petita descripció.

S'adjunta així mateix un petit recull il·lustratiu de la riquesa del lèxic utilitzat per la gent «buferera» a l'hora de donar nom també a animals i plantes.

LA TOPONÍMIA HISTÒRICA

Per al present treball he considerat que els autors abans mencionats saberen valorar la importància dels noms que ells recolliren i tots, a la seva manera, ens deixaren a nosaltres un importantíssim llegat i en el seu temps suposaren descobrir un món, els de les «aigües fèdies i estancades», que fins al s. XVIII era gairebé desconegut llevat de la comarca de Muro, sa Pobla i Alcúdia.

JERONI DE BERARD (PALMA 1742-1795)

Aquest militar ens va deixar un valuós llegat en el seu treball *Viaje a las Villas de Mallorca*, l'any 1789. A l'edició que de la seva obra va fer l'Ajuntament de Palma no apareix el plànol iconogràfic al qual fa referència unes quantes vegades per descriure les marjals i s'Albufera, i sembla que només se'n conserven deu de tots els que va aixecar.

Tot i lamentar aquesta irreparable pèrdua, pel comentari que fa Berard d'aquest plànol, deduec que no devia ser dels millors i més detallats que va fer: «Las tierras que voy a demostrar sobre el siguiente plano, aunque formado sin escala ni justa proporción, por no permitir lo enfermizo de sus vapores el entretenerse allí por curiosidad».

El que ens queda per tant és la descripció dels noms més importants dels canals, amb descripció detallada dels que abocaven dins s'Estany des Ponts, com també de les finques que comprenien un tros de zona humida, o bé de les marjals usurpades als estanys a la part de Muro i sa Pobla.

Relació dels topònims que descriu Berard a la seva obra*De Alcúdia, ciudad fidelísima*, pàg. 89 a 107.

PLA DES PINAR	LLEVADOR	RIMETE
SÍQUIA NOVA	PRIMA	MAGRANER
MALFANER	TORRE	FORA
PORTALOT		

Llevat del Pla des Pinar, els altres noms corresponien a les nou síquies que regulaven la sortida de les aigües cap a la mar a través de s'Estany des Ponts, única sortida fins l'any 1851, en què una gran plena va rompre la barra dunar a l'altura del que avui és el Pont des Anglesos.

De Tierras llamadas las Marjals, pàg. 114 a 116.

ESTANY MAJOR	AMAR(R)ADOR	PAS DE LA CREU
ESTANY D'ABAIX	SÍQUIA DEL BUXILLAR	O DE SANTA ANNA
SON SANT JOAN	SON SERRA	SON MARTÍ
ES BRACÇ	SON SANT MARTÍ	ESTANY DES REPLANS
ESTANY LLARG	FONT DES PORCS	LES VIVES

EL MAPA DE L'ENGINYER ANTONIO LÓPEZ

Fins al 1847 s'Albufera s'havia mantingut gairebé intacta i tan sols era coneguda pels «bufersers» d'Alcúdia, sa Pobla i Muro que hi pasturaven bestiar, conraven les primeres veles robades al canyet o hi pescaven i caçaven de furtius o per als senyors. Però feia anys ja que des de les corporacions locals i institucions com la Societat d'Amics del País, se'n reclamava la dessecació per posar fi a les tercianes i fer productives aquelles fèrtils terres, tot això emmarcat dins l'esperit de la Il·lustració que, tardana, ens arribava aquí en projectes de dessecació de zones humides.

L'èxit en la dessecació del Prat de Sant Jordi l'estiu de 1846 sens dubte va donar nou coratge als que volien exactament el mateix per a s'Albufera.

El 21 de novembre de 1847 l'enginyer López com a encarregat del Servei d'Obres Públiques a les Balears emet un informe amb una descripció de s'Albufera i explica els beneficis que s'obtidrien de la dessecació i preveu un termini de quatre anys per realitzar-la.

El 19 de novembre de 1851 es dicta una ordre en la qual es declara la necessitat de dessecar s'Albufera per motius d'utilitat pública, amb dret a l'expropiació si és necessari.

El 25 de gener de 1852 s'encarrega l'estudi a l'enginyer López i el 25 d'agost de 1853 realitza i envia, a més dels plànols, una memòria descriptiva del projecte complet de dessecació. Calcula 2.397 h de superfícies útils i 4.000.000 de reials el pressupost de les obres.

El projecte de López va ser aprovat l'1 d'octubre de 1856 i a partir d'aquí començaren les concessions a distintes empreses per provar d'investir les grans obres i va aconseguir obrir uns quants canals importants, per fer més fluida la circulació de les aigües —que encara en conserven el traçat i la funció—, però fracassaren repetidament en l'intent de dessecació.

El 20 de març de 1863 es va atorgar una cessió a favor de John Frederic Bateman i William Hope. Ells varen ser els qui definitivament i amb substancials modificacions del

projecte de López, però seguint la seva idea, dugueren a terme les obres de dessecació i les donaren per concloses el 19 de març de 1871.

Aquest mapa és el primer document amb rigor científic que tenim de s'Albufera i es tracta d'un treball minuciós, a escala 1/10.000 en què figuren els noms de llisers, estanys, síquies, siquions, camins des de sa Pobla i Muro fins a Alcúdia, on vénen detallats totes les veles de les marjals de Muro i sa Pobla, el tipus de sòl dels llisers, profunditat de les aigües, etc.

Primerament faré una relació dels noms que figuren en el mapa, els quals no he sentit en boca de cap persona o no he vist en documents posteriors a la dessecació. Aquests noms desaparegueren molt probablement a causa de la modificació morfològica de s'Albufera amb les obres de dessecació; també potser el temps els ha esborrats de la memòria popular.

TAMARELLS DEL REI
 SA RACÓ (Lliser)
 CAN MIL REI (Lliser)
 CAN MOLINAS (Lliser)
 ESTANY DE SES PUNTES
 BASSALONS PETIT (Lliser)
 BASSALONS BLAUS (Lliser)
 S'ESFONDRAT (Lliser)
 CAN MORAGUES
 PUNTA D'AMARADORS
 PRATS DE LA CAMBRA
 PLA DEL MIT
 LLISER DEL MARQUÈS
 SA PUNTA DE S'AMPOLLETA
 CANYAR DETS UGRONS
 BASSAL D'ENMIG
 SÍQUIA DE CAN LLOP
 ESTANY MAJOR O GRAN
 PRAT DE SA FONT
 CAN FUMELA
 S'ILLOTET
 CAMÍ DE LA PUNTA
 CAN CUC
 CAN CALÇONS PETIT
 LA FIGUERA (Lliser)
 CAS POBLER (Lliser)
 PRATS DE SON SANT MARTÍ
 SÍQUIA DE LLEVADORS
 SÍQUIA DE LA TORRE
 CARRERA D'EN BERNADÍ
 CAMI DE CAN CUC
 CAMBRES DE SON FORNARI
 CORRALET
 ESTANY DE BAIX
 PRAT DE MURO
 SÍQUIA NOVA
 SÍQUIA DES PORTALOT

SÍQUIA DE LES ESCLUSES
 SÍQUIA DES MOLÍ
 SÍQUIA D'EN PRIM
 SÍQUIA D'EN RAMOTA
 EL (LA) CAMBRA DE SES ROTES
 SÍQUIA DE SA FONT SALADA
 PONTON SALADO
 ESTANYS DE PEJELLIPAS
 ARENAL D'EN NOCERA

Noms de trossos de marjal o síquies que han sofert algunes modificacions, però conserven el topònim genèric originari i fan referència als llocs coneguts tal com s'assenyala a la dreta.

XOT (Situat sobre el mapa en el lloc on ara hi ha la Caseta des Xot)
 CORRALOT (es Corralots)
 ROCA (sa Roca)
 CAN CLARET (Son Claret)
 PRAT DEL COLOMBAR (es Colombars)
 PRAT DE SON SENYOR (Son Senyor)
 PRAT DE SON VIVOT (Son Vivot)
 PRAT DES TANCADET (es Tancadet)
 PRAT DETS ULLALETES (es Ullalets)
 FONTS DE MURO (també coneguda com a Font d'en Dolç o com a Font de Son Sant Joan)
 SÍQUIA DE SON SIURANA (sa Siurana)
 SÍQUIA DETS ULLALETES
 CA NA BASSERA
 ORIOLET
 CAN RAFALINO
 BINIATRIA
 ES COLOMBAR
 PUIG DE BINIATRIA
 PLA DES PINAR

TOPÒNIMS RECOLLITS ENTRE FINAL DEL S. XIX I PRINCIPI DEL XX PER PERE ANTONI SERRA «CORRÓ» I PUBLICATS A DISTINTS ARTICLES DE LA REVISTA «SA MARJAL» DE SA POBLA

Pere Antoni Serra, *Corró*, va ser tal vegada el pobler que mes relació tingué amb els anglesos i va actuar com a encarregat «Majordom de s'Albufera» i representant a Mallorca de John F. Bateman i del seu fill, Lee La Trobe Bateman, fins que aquest va vendre s'Albufera a Joaquim Gual de Torrella.

Corró escrivia a principi de segle a la revista *Sa Marjal* (Serra, 1910-1927) unes cròniques que anomenava «Datos de S'Albufera»; unes vegades eren petites històries del prat o lloances de l'obra que havien realitzat els anglesos; d'altres eren una relació exhaustiva de noms de síquies, canals, camins, etc. amb una explicació detallada de les seves característiques.

L'amo en Rafel Gener, que és el «buferer» de més edat que queda a la comarca, encara recorda el vell Corró quan els horabaixes voltava amb un cabriolet per tota s'Albufera. Sens dubte va ser un gran coneixedor de s'Albufera i ens va deixar una valuosa informació en fets històrics i sobretot en documentació toponímica.

Descriuré aquí només els noms que avui no coneixem de la forma com les va descriure l'amo en Corró, potser perquè la síquia, el sífó o el camí als quals fan referència han desaparegut o bé s'han transformat o traslladat; si tenen encara una ubicació coneguda ho assenyalaré al costat; els altres noms ja estan recollits en el mapa de López o en altres escrits.

Noms de camins

es Malecò (carretera d'Enmig)
 Caminal de sa Bufera
 Camí des Senyal (camí des Senyals)

Noms de canals

Canal de Can Vauma
 Canal des Patrimoni o de ses Mosqueres
 Canal des Pinar
 Canal d'en Conrado
 en Primer
 ses Esperances
 es Portalot
 Canal de s'Ullastre

Noms de prats

Estany Major
 s'Après
 Tancat Gran
 Estany de baix
 Pas de Sa Creu
 ses Estidores
 es Fexets
 Can Provitxo
 sa Cambra
 es Secorradet
 sa Figuera
 Turó d'en Florit
 Son Claret Gran
 Son Claret Petit
 Son Morei
 S'Ullastrar

Síquies

Síquia des Tancat Gran
 Síquia de Son Mieres
 Síquia de ses Estidores

Síquia de Son March
 Síquia d'en Corró
 Síquia de Son Claret
 Síquia de Son Monget

Carrereres

«Així s'anomenaven les síquies per ahont porían passar els barquets. Hey havia les sigüents»:

Carrera de sa Punta des Vent
 Canal del Rei
 Carrera des Canyar des Ugrons
 Carrera de sa Roca
 Carrera des Pas de sa Creu
 Carrera des Secorradet
 Carrera de s'Estany de baix
 Carrera d'en Conrado
 Carrera de sa Cambra

Altres noms

Pont de ses Comportes o de ses Casetes (Pont des Anglesos)
 Caseta d'en Maroto
 s'Amarador Gran
 sa Bufera Gran
 es Pi de sa Campana
 sa Pastura
 Canal de sa Senyora (Síquia de sa Senyora)
 Canal de s'Amarador o d'en Moix (Canal d'en Moix)

TOPONÍMIA DE S'ALBUFERA RECOLLIDA ENTRE 1986 I 1990

La recollida de noms i la seva localització sobre el mapa ha estat efectuada sobre la base de les entrevistes mantingudes amb vells «buerers», gent que fa molts d'anys va pescar, caçar, escurar canals, o segar bagatge dins el prim i que ha conservat amb gelosia dins la memòria aquesta fantàstica història fruit de la lluita constant de l'home per dominar i aprofitar al màxim el que donava s'Albufera.

Entre altres persones he d'anomenar l'amo en Rafel *Corró*, l'amo en Rafel Gener i el seu fill l'amo en Tomeu Gener, l'amo en Joan Moranta, l'amo en Joan Pau, Martí *Goris*, l'amo en Guillem *Curro*, l'amo en Tòfol *Escolà*, Pere *Llecó*, Jaume *Fesolet*, i sobretot el millor amic de les terres primes, el que em va presentar tota la gent anterior i molta més, l'amo en Llorenç *Lloret*.

Els noms a s'Albufera són molts i molt diversos i han servit des de temps immemorial per destriar bé el lloc on es trobava un segador o caçador quan era dins aquella mar de canyet o recorria un canal d'aquells canals sense fi. És fàcil perdre's dins aquella verdor i quan el canyet o la sesquera que t'enrevolten passen els tres metres, ja no veus el Tomir ni el Puig de Son Fe.

Emperò, fa cent o cent cinquanta anys s'Albufera era realment inhòspita i molt més gran que no ara; no hi havia camins ni dics i els estanys dominaven el paisatge. Per aquells

paranys només s'hi ficaven els bovers, els segadors de bagatge i els pescadors d'anguiles. Els noms eren útils per saber les bones caceres, els punts on sortien els ullals, les bones sussores i sobretot per no perdre's i saber sortir amb l'estormia carregada cap al fort sense errar el rumb.

Amb les primeres concessions d'obres de dessecació, els nous noms començaren a ser nombrosos i després de l'obra dels anglesos s'havia creat pràcticament una nova toponímia, encara que es respectaren alguns dels vells noms. Ara es tractava d'alguns centenars de quilòmetres de síquies, canals i camins que la memòria col·lectiva havia de guardar i ensenyar als més joves.

Són molts els noms que s'han mantingut els darrers cent anys, però la majoria d'aquests només els coneixen avui en dia un grapat de «buferrers» de Muro, sa Pobla i Alcúdia. Molts d'altres, fins i tot per a aquesta gent major, ja no existeixen. Per això s'han de preservar de l'oblit i situar sobre el mapa, perquè formen part importantíssima de s'Albufera i sense no sabríem ni la meitat del que ens amaga.

LLISTA DE TOPÒNIMS

- 1 s'Oberta
- 2 Caseta des Milicians
- 3 sa Bomba
- 4 es Pi Gros
- 5 sa Maquineta
- 6 Caseta des Milicians
- 7 es Braç
- 8 es Comú
- 9 Canalet des Pins
- 10 Canalet d'en Guixer
- 11 ses Salines
- 12 sa Font des Porcs
- 13 Casetes des Capellans
- 14 Can Bernadet
- 15 Can Rius
- 16 Son Bosc
- 17 s'Illot
- 18 Can Eixut
- 19 Ca l'Amo en Tomeu Gener
- 20 Canal d'en Pep
- 21 Camí d'en Pep
- 22 Casa de ses Punes
- 23 sa Ferreria
- 24 Síquia d'en Florit
- 25 ses Punes
- 26 Síquia d'en Saragata
- 27 Síquia de ses Punes
- 28 Turó de ses Eres
- 29 ses Eres

- 30 Canal de s'Ullastrar
- 31 Caseta d'en Govern
- 32 Canalet d'en Ramions
- 33 Turó des Ras
- 34 Síquia de s'Empedrat
- 35 sa Paperera / sa Fàbrica
- 36 sa Roca
- 37 Síquia de s'Aigua Bona des Ras
- 38 Camí d'en Pujol
- 39 es Ras
- 40 Camí de ses Punes
- 41 Síquia de ses Tortugues
- 42 Turó d'en Segura
- 43 Síquia de s'Aigua Bona
- 44 Fita de s'Albufera
- 45 Bassa de s'Encant
- 46 Can Punxa
- 47 Canal Riego
- 48 Can Senaller
- 49 Prat de Son Serra
- 50 Carretera d'en Maroto
- 51 Clot de Mosson Guillem
- 52 Camí de Son Serra
- 53 sa Tanca
- 54 Son Sant Martí
- 55 Cases de Son Sant Martí
- 56 Cas Govern / Can Molines
- 57 Molí d'en Govern
- 58 Molí des Cero
- 59 Corral des Bous de Son Serra
- 60 Síquia des Viver

61 Síquia des Desaiço	107 Bassa des Molí
62 Síquia des Cero	108 Caseta des Xot
63 Canal d'en Maroto	109 Camí des Polls
64 Canal d'en Molines	110 Pas d'en Ribera
65 Camí d'en Molines	111 Pas des Siulet
66 es Rotlets	112 Canalet des Siulet
67 Canal d'en Pujol	113 Síquia des Bisbe
68 es Rotlos Grans	114 Síquia d'en Lluc
69 es Rotlos	115 Pas d'en Neca
70 Síquia de sa Figuera	116 Pas d'en Polseres
71 Lliser Gran / Lliser de ses Pardes	117 Pas d'en Nana
72 Carrera d'en Revell	118 Pont de Son Carbonell
73 es Rotlos Petits	119 Síquia d'en Polseres
74 Síquia Torta	120 Can Polseres
75 Siquiot d'en Felip	121 Caseta d'en Nana
76 Carretera de s'Arena	122 Caseta d'en Neca
77 Síquia de s'Arena	123 Síquia d'en Neca
78 es Corralot	124 es Infernets
79 Pont d'Amarador	125 Can Saliva
80 Pla d'Amarador	126 Síquia des Polls
81 Amarador	127 Caseta d'en Moret
82 Son Serra	128 Son Sant Joan
83 Molí d'en Terrassa	129 Font de Son Sant Joan / Font d'en Dolç
84 Camí d'en Mates	130 Camí de Son Monget
85 Can Pere Verdera	131 Son Monget
86 Can Toni de ses Rates	132 Molí d'en Porró
87 Can Toni Pelut	133 Son Claret
88 Son Serra d'Amarador	134 Camí de Son Claret
89 Molí d'en Perelló	135 Son Mieres
90 Molí d'en Joan Rotger	136 Camí de Son Mieres
91 Torrentera de Son Serra	137 Son Carbonell
92 Hort d'en Ceba	138 Camí de Son Carbonell
93 Síquia des Purgant	139 Gorg des Torrent de Muro
94 Canal d'en Palet	140 Torrent de Muro / Torrent des Rafal
95 Síquia des Canó	Garcés
96 Canal d'en Moix	141 Son Amer
97 Pont d'en Corem	142 Camí de Son Amer
98 Lliser de sa Ferradura	143 Camí de Son Senyor
99 Síquia d'en Moix/ Síquia de sa Cambra	144 Son Senyor
100 ses Motes	145 Camí de Son Rotger
101 Canal des Sol	146 Síquia de Son Rotger
102 Malecó des Canal des Sol	147 Son Rotger
103 Son Carbonell	148 Camí de Son Poquet
104 Lliser Llarg	149 Síquia de Son Poquet
105 Síquia d'en Manuel	150 Son Poquet
106 Caseta d'en Corraler	151 Poll d'en Cotà
	152 Camí de Son Fornari

153 Síquia d'en Pol·los	199 Can Clafetó
154 Son Vivot	200 Caseta des Bugerró
155 Son Ferratge	201 Camí des Forcadet
156 Son Puig	202 Sifón de Can Cirer
157 Camí de Son Puig	203 Vial d'en Matxet / Vial d'en Garrut
158 Pont Nou	204 Malecò de na Ventall
159 Camí Vell d'Artà / Camí Vell de Pollença	205 Can Blau
160 Son Blanc	206 Camí de Cas Biscaí
161 Camí Nou	207 Síquia des Tancadet
162 Camí de Son Palou	208 ses Jonqueres Veres
163 Son Palou	209 Caseta d'en Xesc Porro
164 Torrent de Sant Miquel	210 Caseta des Gorrións
165 Caseta d'en Pelut	211 es Tancadet
166 Camí des Ullalets	212 Cas Biscaí
167 sa Siurana	213 es Puig d'Avall
168 Son Beco	214 Carreró de s'Albufera
169 Camí des Puig d'Avall	215 Ca na Bassera
170 Síquia Reial	216 Oriolet
171 Camí que no Passa	217 ses Mosqueres
172 Camí de Can Pere Guida	218 Cas Pover/Can Pol
173 Mota d'en Neca	219 Can Mateu Sant
174 Caseta des Marro	220 Carretera d'Enmig
175 Can Panxa	221 s'Almacen
176 Síquia des Ullalets	222 Pont de Can Blau
177 Camí de ses Jonqueres Veres	223 Caseta d'en Gener
178 Can Neca	224 Pontarró de Son Senyor
179 Caseta d'en Brou	225 Síquia de Son Senyor
180 Racó de Son Puig	226 Síquia de Son Amer
181 Caseta des Barrigo	227 Pontarró de Son Amer
182 Caseta d'en Biscaia	228 Can Marron
183 Pontarró d'en Figuera	229 Can Beia
184 Molí d'en Rapinya	230 Can Morber
185 Son Salat	231 Can Quequet
186 Camí d'en Picolín	232 Malecò d'en Quequet
187 Molí d'en Campets	233 es Forcadet
188 Son Fornari	234 Comporta de sa Síquia de Son Senyor
189 Camí d'en Miró	235 s'Esperó
190 Caseta des Covoner	236 Punta des Vent
191 Caseta des Ballador	237 es Patrimoni
192 Caseta d'en Curt	238 Canalet de Metro
193 Can Clafetó	239 Canal Ferragut
194 Caseta d'en Maceta	240 Canal Loco
195 Caseta d'en Corró	241 Pas d'en Franco
196 Can Macià de sa Ferreria	242 Síquia de sa Senyora
197 Motor de Can Quequet	243 Síquia de s'Alambrada
198 Caseta d'en Camet	244 Síquia des Prim / Síquia des Conradís
	245 Can Rafelinos

246 es Colombars	273 Estany d'en Mama
247 Pouet d'en Rua	274 Pont des Anglesos / Pont de s'Oberta
248 Síquia d'Enmig des Colombar Petit	275 ses Casetes
249 Síquia Nova des Colombar Petit	276 Caseta des Pescadors
250 Síquia Nova des Colombar Gran	277 s'Enfront
251 Síquia d'Enmig des Colombar Gran	278 sa Màquina Nova
252 es Colombar Gran	279 Cases de s'Albufera
253 Camí des Senyals	280 Estany des Ponts
254 es Colombar Petit	281 Can Banya
255 es Tres Quarters	282 Can Boi
256 Caseta de n'Antonio / Caseta des	283 Camí de sa Manegueta / Carreró de
Caçadors	s'Albufera / Camí de Taraina
257 es Murterar	284 sa Font Salada
258 Biniatria	285 sa Bomba / sa Màquina Vella
259 Can Vauma	286 Pla des Pinar
260 Ca na Lloreta	287 Pont Gros/Pont de ses Jonqueres Veres
261 ses Canteres	288 Malecò de sa Siurana
262 sa Quartera	289 Hotel Figuera
263 Ca na Beatriu	290 Carrera des Torrent
264 Barrera de s'Alfals	291 Camí de s'Empresa
265 Síquia de s'Alfals	292 Es Ullalets
266 Pont de sa Roca	293 Can Cirer
267 Pont de Santa Margalida	294 Corral des Bous
268 Carretera d'en Capó	295 Canal d'Amarador
269 Gran Canal	296 Clot de Son Carbonell
270 Prat Tancat	297 Uial d'en Garrut
271 Canal d'Estella	298 es Sifons
272 Canal d'en Mama / Síquia des	299 Pontarró de ses Punes
Tamarells	

DESCRIPCIÓ DE TOPÒNIMS

Aquí es descriuen alguns dels topònims recollits sobre el mapa, amb especial referència a la seva ubicació i, segons el cas, afegint algun comentari històric.

Síquia de s'Alambrada

Queda enmig des Colombar Gran i va del Malecò de sa Siurana al Canal d'en Ferragut. Aquesta síquia era la partió entre les pastures dels bous maleïts i les rotes d'hortalisses i arrossars.

Carreró de s'Albufera

A sa Pobla el coneixen per aquest nom i al tros que arranca de darrere les cases de s'Albufera l'anomenen com a *camí de sa Manegueta* o també per la gent d'Alcúdia com a *camí de Taraina*. Antigament era l'única via possible per anar cap a la Badia d'Alcúdia fins que al s. XIX els anglesos feren la carretera d'Enmig en desviar el curs del Torrent de Sant Miquel. A l'excursionista mapa de l'enginyer López (1852) ve perfectament dibuixat com a «Camino de los Marjales». Arranca del camí des Ullalets, conegut ara també per aquest

nom, vorejant les terres primes per la falda des Puig d'Avall, cap al Puig de Son Fe, per baix de Ca na Bassera, Oriolet, per dins Biniatria cap a Can Vauma fins a sortir a les Cases de s'Albufera (ara Restaurante Los Patos) i cap a sa Manegueta vorejant s'Estany des Ponts i s'Estany Major per sortir darrere el Santuari de Santa Anna, a Alcúdia.

Amarador

El nom fa referència a l'antic estany existent en aquell lloc, en el qual s'amarava tot el cànem que es produïa a s'Albufera i voltants.

Els seus límits són ara per la part del migjorn el Canal d'en Palet, pel ponent el Canal d'en Moix, pel nord s'esvaeix entre el prim, que és aquí molt fluix, i pel levant amb la Síquia i carretera de s'Arena.

L'any 1991 es va procedir al dragatge de gran part d'aquest terreny abolit i es recuperà un nou espai d'aigües lliures.

Pla d'Amarador

Així es coneix el tros fort —la roca està a flor de terra— que limita amb el camí d'Amarador pel migjorn i amb el prim cap a s'Albufera.

Pont des Anglesos

També és conegut per algunes persones com el *Pont de s'Oberta*; Corró l'any 1916 l'anomena Pont de ses Comportes.

Gran pont de cinc ulls, idèntic al Pont de sa Roca, situat a la sortida del Gran Canal cap a la mar, a s'Oberta. Quan feren la carretera d'Alcúdia a Artà hi afegiren grans blocs de formigó i li llevaren part de la fesomia.

Carretera de s'Arena

Camí vell ja pràcticament abolit que arrancava del camí d'en Molines, a un centenar de metres del Pont d'Amarador i sortia al Malecó d'en Felip —també extingit— aferrat al Canal des Sol. Amb motiu d'un incendi l'any 1988 en trobarem un bon tros a la banda des Corralots. Aquest camí es podia travessar a peu, no en carro.

Síquia de s'Arena

Transcorria aferrada a la carretera descrita a dalt.

Molí d'en Campets

El molí situat més a l'interior del prim, ben enmig de Son Fornari. Normalment sol estar tapat pel canyet. Només el «descobrírem» arran de l'incendi del setembre de 1990.

ses Casetes

Aquest nom recorda unes construccions per a habitatge dels treballadors de «s'Empresa», que realitzaren els anglesos ran de la mar, a s'Oberta.

De Corró podem llegir el següent: «Ses Casetas, axí anomenat perquè a ran d'ell [del Pont de ses Comportes] hey havia se poblacioneta composta de 18 cases : sa des carabinés encara es un resto.»

es Colombars

Avui aquest nom fa referència a un dels trossos més grans de s'Albufera. Comprèn es Colombar Petit a la part del Canal Ferragut que limita amb es Murterar i es Colombar Gran a l'altra part del Ferragut.

Es tracta de les dues zones amb més nombre de llisers i estan conformades per una retícula de canals perpendiculars que les creuen de cap a cap. Com que és una de les zones més inaccessibles de s'Albufera i amb grans llisers, constitueix el principal refugi per a la hivernada de les aus aquàtiques.

es Corralots

Tros gran del prim de s'Albufera, situat part damunt Amarador i el Canal d'en Moix. Era un lloc on abundaven els lliserols envoltats de motes de canyet. Era una zona de cria d'ugrons d'estiu.

Bassa de s'Encant

Estava situada darrere s'Illot en una zona rocosa i es mantenia amb aigua fins a final de primavera, en què es cobria completament de les flors blanques del *Ranunculus aquatilis*. Possiblement d'aquí li vengués el nom.

D'aquesta bassa només en queda el nom, i en el seu lloc hi ha avui un altre tipus de bassa, no gens encantadora. Amb la construcció de la depuradora de Muro no en deixaren el més mínim record.

s'Esperó

Punta molt pronunciada que fa el dic del Torrent de Sant Miquel i el del Torrent de Muro en la seva unió a sa Punta des Vent amb la Síquia de Son Senyor, lloc on dona origen al Gran Canal.

Siquiot d'en Felip

Partia des Canal d'en Moix, ran des Canal des Sol i aferrat a aquest sortia as Canal d'en Pujol.

Hotel Figuera

Deu fer ja més de cinquanta anys que madò Varela hi tenia una caseta de fusta ran d'una figuera, a ses Casetes i la gent l'anomenava s'Hotel Figuera.

Per la Mare de Déu d'agost, igual que a molt de pobles amb la mar a prop, a sa Pobla la gent anava a passar dos o tres dies devora la mar, amb una envelada o el carro per cobro i a s'Hotel Figuera la gent hi comprava les «grasioses», la pinya o el sífó.

Síquia de sa Figuera

Síquia abolida que sortia del Canal d'en Moix, a 150 m de la Síquia d'en Moix i transcorria paral·lela a aquesta fins que moria dins el Canal d'en Pujol. Passava ben enmig dels Rotlos Grans. L'Amo en Rafel Gener hi va conèixer encara una figuera, molt apreciada pels segadors de bagatge, ja que era l'únic lloc en tota aquella extensió on es podien aturar per berenar o dinar sota la seva ombra.

Cas Govern/Can Molines

A Muro les coneixen tant per un nom com per l'altre i són dues casetes construïdes dins es Canal Riego devora el camí de Son Serra, aprofitant les bones parets del Canal.

es Infernets

Rotlo d'ullals situats al cap de la Síquia d'en Neca, dins Son Carbonell. Els «buerers» aixecaven la terra voltant els ullals i aconseguien mantenir el nivell de l'aigua i sembraven tota casta d'hortalisses.

Canal Loco

El seu nom possiblement es deu al fet de ser l'única síquia mestra d'aquesta part de s'Albufera que recorre en sentit perpendicular les altres. Aporta l'aigua a sa Siurana a l'altura de sa Punta des Vent.

S'alimenta del xaragall que ve de dins Biniatria.

Lliser Llarg

Pràcticament desaparegut. Només en ocasió de l'incendi del 1988 en vérem alguns trossos, que s'estenien en un tros molt llarg, aferrats a la carretera d'en Marquet, a la part esquerra pujant cap a la Síquia des Polls.

Síquia d'en Lluc

Síquia desapareguda que es trobava al costat del camí dels Polls i tenia la funció de purgant de les aigües (dolentes) de l'arròs que recollien els sifons que travessaven la Síquia dels Polls.

sa Màquina Nova

De les instal·lacions hidràuliques que s'aixecaren per a la dessecació, aquesta fou de les més grosses i va ser la darrera en acabar l'activitat.

L'edifici que albergava les bombes i instal·lacions va ser esbucacat l'any 1987 per fer-hi un bloc d'apartaments. Es tractava d'un edifici de fàbrica semblant als que hi ha a sa Roca i hauria pogut ser un excel·lent museu i centre d'informació de s'Albufera.

Torrent de Sant Miquel

Es tracta del torrent que més cabal aporta a s'Albufera, i especialment quan rebenten ses Fonts Ufanes de Gabellí. El seu curs natural fou modificat en els treballs de dessecació de la New Majorca Land Company seguint el projecte de l'enginyer Antonio López.

ses Mosqueres

Tros de s'Albufera que malgrat el fet de quedar separat per la carretera sa Pobla-Port d'Alcúdia forma part de la zona humida. Inexplicablement no va ser adquirit pel Govern Balear ni declarat Parc Natural amb la major part de terres primes de l'espai protegit.

Les cases de la propietat es coneixen avui com a Cas Biscaí o Cas Bagot. Es tracta d'un tros gran de prim que comprèn una xarxa de síquies i canals que aporten l'aigua al Canal Ferragut.

ses Motes

Zona de llisers abolits situada dins Son Carbonell i que rep el nom per les masses impenetrables de canyet que s'hi fan.

Aquest redol de llisers era conegut pels «buserers» perquè albergava la colònia de cria d'ugrons d'estiu (*Ardea purpurea*), de la qual treien sacs plens de polls.

Torrent de Muro

També conegut com a *Torrent des Rafal Garcés*, és el segon torrent en cabal i conca hidrogràfica. El seu traçat original també fou modificat pels anglesos seguint el projecte de López. Igual que el Torrent de Sant Miquel mor a la Punta des Vent, on donen lloc al Gran Canal.

Pas d'en Nana

És el primer pas que hi havia, travessant la Síquia dels Polls, quan venim del Pont de Son Carbonell.

El pas consistia senzillament en dues bigues i llivanyes o revoltos enmig. Aquests passos eren molt importants per a la gent que conrava les veles de tota aquella part de la marjal murera, perquè a més del dret de pas podien treure pel camí des Polls les collites d'arròs o hortalisses.

Síquia d'en Neca

Arranca dels Infernets i dona l'aigua a la Síquia dels Polls, on desemboca aferrada a la caseta d'en Neca. A la boca encara conserva les estaques de la parança per a les anguiles.

Pas d'en Neca

pren el nom de la caseta. És el tercer que ens trobam venint del Pont de Son Carbonell i es troba a uns 80 m del Pas d'en Polseres.

Canal d'en Palet

Arranca del *Pont de sa Font* i seguint un traçat molt sinuós, a diferència de la pràctica totalitat de síquies i canals de s'Albufera, acaba al Pont d'Amarador.

Aquest va ser un dels primers canals que es feren i pren el nom de Sebastià Palet. Aquest es va quedar amb la transacció de l'adjudicació de les obres de dessecació que tenia Juan Maria de Villaverde, el 22-VIII-1859, però va abandonar també l'empresa a favor de William Partington i George Higgin.

sa Paperera/sa Fàbrica

És aquest un nom ben arrelat a la comarca perquè va ser font de treball per a molta gent. La fàbrica de paper va ser instal·lada l'any 1918 per Joaquim Gual i Gual, *en Torrella*. En un principi va mantenir l'activitat durant deu anys.

La societat La Papelera Española va aconseguir que la família Gual de Torrella acceptàs un cànon per mantenir tancada la fàbrica durant els anys 1927 al 1929: la productivitat de la petita paperera mallorquina era considerable i la seva competitivitat l'enfrontava a les grans companyies peninsulars, que l'any 1927 pagaren 55.000 pessetes perquè no produís.

El 5 de maig de 1929 va quedar constituïda la companyia Celulosas de la Albufera S.A., que no va començar mai les activitats i que va quedar dissolta el 26 de juliol de 1937.

Finalment el maig de 1938 es va constituir la Celulosa Hispànica S.A., que va funcionar fins al 1966 i va donar lloc de treball a una mitjana de cinquanta treballadors i treballadores.

Avui només queda algun vestigi de tot allò, ja que la nau principal i les majestuoses xemeneies han estat esbucades.

es Patrimoni

Tros gran de s'Albufera situat al seu extrem cap al ponent, devora Can Blau, limitant amb el Malecò de sa Siurana, amb el Canal Loco i amb ses Mosqueres.

El seu nom és l'únic testimoni que queda del que un temps fou el Patrimoni Reial, que abraçava gran part de s'Albufera. Aquest tros del prim segurament va ser expropiat automàticament amb les obres de dessecació i passà a mans de Bateman.

La part de Patrimoni Reial que no va ser afectat per la dessecació va seguir un camí molt distint i va passar a ser propietat de petits marjalers que, des de temps immemorials, havien convertit en veles de conreu els antics estanys més pròxims a Muro i sa Pobla. Sobre els litigis dels jurats d'aquests dos pobles per recuperar les terres usurpades per la Corona existeix abundant literatura i documentació.

Pla des Pinar

Extensió gran de pinar que arribava fins a Alcúdia i que quedava separat de s'Albufera i de Son Sant Martí per la desembocadura de l'Estany des Ponts a la mar. Avui en dia hotels i apartaments substitueixen els pins i ginebrons que un temps cobrien les dunes i besaven la mar. Nom molt poc conegut i que només recorden alguns vells.

Síquia d'en Pol·los

Síquia que ve de dins Son Vivot i dóna l'aigua a la Síquia de Son Senyor, dins Son Salat. És una síquia mestra d'aquest tros de marjal poblera.

Pas d'en Polseres

Es troba a un centenar de metres del Pas d'en Nana. Conserva encara les bigues.

ses Puntes

Tros gran de s'Albufera que confrontava antigament per la part de la mar amb els pinars de Son Sant Martí i ara ho fa amb la carretera Alcúdia-Artà; amb el Canal de s'Ullastrar pel nord, amb es Ras pel ponent i amb s'Illot pel migjorn.

Tots els documents antics mencionen els pinars de ses Puntes, que en el mapa de l'enginyer López apareixen com a molt grans; per tant probablement devia incloure el que ara és s'Illot i Son Bosc, fins al que també avui anomenam Son Sant Martí.

Avui, malgrat dominar el prim i la vegetació palustre, conserva esponerosos pins que creixen sobre les dunes fòssils, formant petites illetes de gran bellesa paisatgística i riquesa ecològica.

Síquia des Purgant

Amb aquest nom es coneixia un bon nombre de siquions, sobretot associats a zones d'antic conreu d'arròs, ja que per aquests sortia l'aigua de dins les veles d'arròs un cop aquestes havien regat. També associats a l'arrossar són nombrosos els noms de Síquia de s'Aigo Bona, que feien referència als d'entrada a les veles de l'aigua de regar.

La que figura al mapa, al costat del Canal d'en Palet, l'hem recollida amb el seu nom perquè és ben coneguda pels propietaris de les veles que confronten amb la finca de s'Albufera, perquè es tracta del límit de les seves propietats amb les del Parc Natural. Altre temps aquests terrenys foren objecte de litigis.

Malecó d'en Quequet

Malecó del Torrent de Muro. Arranca del Pont de Son Carbonell cap a sa Punta des Vent, a mà esquerra, on mor junt amb el Torrent. És el límit des Forcadet per la banda de migjorn. Pren el nom de les veles de Can Quequet que estan devora el camí des Forcadet.

Carrera d'en Revell

Partia del siquiot que hi ha ran del camí d'en Molines, travessa tots es Rotlos i desembocava dins es Siquiot d'en Felip. Estava entre la carretera de s'Arena i el Canal d'en Pujol. Segons l'amo en Rafel *Corró* pot ser que l'hagués feta l'amo en Pep *Revell*.

Pas d'en Ribera

És un dels passos o pontarrons que travessen la Síquia des Polls. Els «buferers» que conraven les veles de dalt hi tenien dret de pas per poder treure els productes i tragar-los amb bístia o camió a través del camí des Polls. És el primer que trobam quan passam la Caseta des Xot venint de la Font de Son Santjoan.

Canal Riego

Així s'anomena i es coneix per tota la comarca aquest canal de reg de construcció sòlida i gran cabal, fet en la seva totalitat d'obra, el qual compta encara amb nombrosos sifons subterranis i alguns centenars de metres en bon estat de conservació. Aquest canal transportava l'aigua de la Font de Son Santjoan cap als distints cultius que s'estenien pels estanys eixuts i que en tot un prodigi d'enginyeria civil aconseguia travessar tota s'Albufera transportant l'aigua només per gravetat. De la seva longitud ens en dóna una bona idea Corró en un dels seus articles: «Es Canal Riego, qu'enrevolta casi tota s'Albufera, té 72.000 metres, o sian 72 quilómetros, més de catorze llogos de llargaria.»

A molts de trossos ha desaparegut, enterrat o demolit, però a certs indrets, com és el cas del tram paral·lel al camí de ses Puntes o al camí des Senyal, es conserva bé.

sa Roca

Centre neuràlgic de s'Albufera d'ençà que els anglesos hi instal·laren la màquina de vapor més potent per eixugar s'Albufera. Es tracta del «fort» situat més al centre de tota la zona humida i per tant en l'empresa de dessecació va tenir un paper fonamental. També hi contribuï el fet de fer passar el Gran Canal i es Canal des Sol just aferrat a sa Roca, tallat a escaire a certs indrets.

Malgrat tot, el centre administratiu, magatzems i cases dels senyors estigueren sempre a les Cases de s'Albufera, aferrades a Ca na Beatriu.

Amb la construcció el 1917 de la fàbrica de paper per part de Torrella va passar a concentrar habitatges, oficines i tallers fins l'any 1966, en què va haver de tancar per fallida.

Amb motiu de la compra per part del Govern Balear i de la declaració del Parc Natural passà a concentrar les oficines i el centre de visitants del Parc, l'habitatge del guarda i les dependències de treballadors.

es Rotlets

Tros del prim d'unes 35 quarterades que es troba baix des Corralots, entre la Síquia d'en Manuel i el camí d'en Molines.

Pouet d'en Rua

Aquest pouet d'aigua dolça es troba dins el Colombar Petit, a l'endret des Murterar, sobre una alçada del terreny envoltat de llisers i canals. Donava aigua bona als que conraven aquelles terres primes.

sa Font Salada

Redol d'ullals molt conegut antigament, situat darrere la Caseta d'en Parra. Era un redol com una era grossa i l'aigua anava per una síquia cap a l'Estany des Ponts. La reblien de cendres de la central de GESA.

Camí des Senyals

És el camí que separa es Colombars des Cibollar i transcorre aferrat al Canal Riego per la dreta.

El nom el rep d'una comporta que hi havia a l'enfront, que dirigia l'aigua cap a Can Blau o cap a sa Manegüeta, «sa comporta era manejada per un home que estava a una garita feta just damunt es Canal Riego; tenia dos colors, blanc i vermell i segons es col·locàs mostrava un color o un altre».

«Normalment es regava els matins de vuit a dues cap a Can Blau i es cap vespre cap a sa banda d'Alcúdia. Això se feia durant tot l'any ja que hi havia gent que tenia cànnyom, arròs, moniatos, carabasses.»

Síquia de sa Senyora

Síquia mestra que voreja es Colombars i que té un recorregut d'uns 2,9 km. Primerament transcorre paral·lela al Canal Loco, gira per seguir aferrada al Malecò de sa Siurana i en arribar al camí des Senyals torna a girar per tornar-hi recórrer aferrada fins que desemboca al Canal Ferragut.

Corral des Bous de Son Serra

Està situada al cap d'amunt del Prat de Son Serra. Altre temps hi vivia un jurat. Segon alguns informants va ser el primer lloc on es va instal·lar Bateman quan va començar els treballs de dessecació.

Canalet des Siulet

Entrada d'aigua bona per regar l'arròs que partia de la Síquia des Polls i arribava fins al tercer taulell. Travessava el camí dels Polls a través d'un sífó.

Pas des Siulet

Pontarró del qual només queden com a testimoni les columnes de marès, situat al costat del canalet del mateix nom. Es troba a uns 180 m de la carretera d'en Marquet en direcció a la Font de Son Santjoan.

Malecò des Canal des Sol

Es troba a l'altre costat i separa el Torrent de Muro del Canal des Sol, fins a sa Punta des Vent, lloc de naixement del Gran Canal. A partir d'aquí és el que separa ambdós canals quasi fins a l'oberta, encara que a partir del Pont de Santa Margalida és més conegut com *es camí de sa Paperera* o *camí de sa Roca*.

es Tancadet

Aquest tros de la marjal poblada està situat entre el Torrent de Sant Miquel i el Malecò de na Ventall, que el separa de ses Mosqueres, i per la part de ponent limita amb els Ullalets i amb el Puig d'Avall.

Fou dels primers terrenys que Bateman fill va vendre a petits propietaris cap al 1890, quan ja els problemes financers eren greus.

Síquia Torta

Sortia del Canal d'en Moix a 280 m de la Síquia d'en Moix, dins es Rotlos Petits. Anava paral·lela a aquesta uns 500 m, d'on es desviava amb un colze pronunciat i sortia as Canal d'en Pujol, a 120 m de la Síquia d'en Moix. L'amo en Rafel Gener ens va descobrir aquesta síquia i gràcies a les seves referències la trobarem i comprovarem que en alguns

trossos era fonda i que passava entre el Lliser de ses Pardes i un altre de més petit ja quasi esvaït. L'any 1989 començaren els treballs per a la recuperació d'aquesta síquia, que permetrien la circulació de l'aigua del Lliser de ses Pardes.

Carrera des Torrent

Aquest nom feia referència fins l'any 1988 al tros del Gran Canal que no estava abolit, el qual transcorria aferrat a la carretera d'Enmig. Com que es va dragar tot el Gran Canal i quedà en una gran làmina d'aigua el nom no s'utilitza i en el seu lloc s'ha recuperat el de Gran Canal, que només s'utilitzava des del Pont de Santa Margalida fins a la mar.

Caseta des Xot

Minúscula caseta situada damunt l'antic Canal Riego, a l'altura del Pas d'en Ribera. Només té lloc per guardar-hi les eines i era un bon recer en temps de pluja. El nom de Xot ja apareix en el mapa de l'enginyer Antonio López.

TOPÒNIMS NO RECOLLITS AL MAPA

Per molt diversos motius hi ha una sèrie de noms que no he sabut o volgut situar sobre el mapa, bé perquè no tenia la certesa absoluta de la seva ubicació, bé perquè la seva implantació és dubtosa o senzillament perquè l'espai físic s'ha modificat tant que resulta impossible situar-los correctament.

Lliser de sa Sola

Així figura el nom d'aquest lliser que apareix en una de les entrevistes publicades al monogràfic de s'Albufera a la *Revista Lluc*.

No he trobat ningú que ens en sabés donar referències ni l'he sentit espontàniament. De totes formes tant amb aquest com amb els altres ens queda molta feina per fer.

Lliser Rodó

Amb aquest nom es coneixia un dels llisers de dins ses Motes, que no hem sabut situar sobre el mapa perquè no hem comptat amb bones referències.

Camí des Cànyom

Aquest nom recollit a dos informadors de Muro no l'he pogut recollir en cinc anys de ningú més. Segons ells era el nom que prenia el Malecò des Canal d'en Moix i el del Canal Loco i a través seu es transportava el cànem des d'Amarador a assecar a Can Vauma.

s'Embarcadero

Conegut pels caçadors vells, estava situat en una vorera de l'Estany des Ponts, a l'enfront de la Font Salada, i era on es recollia la gent amb els barquets, per dur-los al «puesto» els dies de tirada. El ciment i les cendres calentes de l'antiga central tèrmica esborraren qualsevol indici de la seva existència.

sa Columna

«Situada dins es Pla des Pinar, estava a uns 200 m de la Màquina vella. Hi havia una barrera i uns sestadors.» «Estava situada entre s'Hotel Golf i Can Pujades.»

Aquesta era una de les fites importants de s'Albufera a la part d'Alcúdia, però no n'estam segurs de la ubicació.

Malecò de sa Comporta

Aquest era el dic situat al final del Canal Ferragut en la seva unió amb l'Estany des Ponts. Va quedar reblit de cendres de la central tèrmica d'Alcúdia i ens ha estat impossible d'ubicar-lo.

Clot des Genet

Ullal molt conegut pels pescadors de l'Estany des Ponts, situat molt a prop del Malecò de sa Comporta; segons l'Amo en Tomeu Gener també va quedar reblit de cendres, però no ho he pogut comprovar i no sabem si encara existeix.

Arenal d'en Noceras

Així es recull a diversos mapes antics el nom de la platja aferrada al Comú, avui coneguda com a Platja de Muro. De moment ningú no ens l'ha anomenat així.

Pont des Forcadet

L'any 1988 trobarem aquest pont de mitja volta i fàbrica semblant als que feren els anglesos, mig enterrat en un costat del dic del Torrent de Sant Miquel.

Quasi ningú no ens en va saber donar referències i poca gent el coneix. Com que està situat en es Forcadet algú em va dir el nom de Pont des Forcadet, però sense gaire convicció.

Caseta Doble

Aquesta caseta estava aferrada a la Síquia des Tamarells, però va ser demolida fa molts d'anys i no he pogut aclarir-ne la ubicació.

Caseta de s'Aboix

No l'he sabuda ubicar; crec que estava per la zona baixa des Cibollar.

Sementers de sa Màquina Nova

Situats a la part baixa des Cibollar; després dels dragatges i les construccions que s'hi han fet no els he sabuts delimitar.

Síquia de sa Bassa

Fa referència a una síquia que anava de la Síquia d'en Manuel a la Bassa des Molí i que no hem sabut ubicar.

Camp des Call

Dins Son Sant Martí; no l'hem sabut ubicar.

Gatamoix/Poble Nou

Aquest topònim sí que és perfectament localitzable sobre qualsevol mapa, però no l'hem pogut situar per manca d'espai. Situat en el terme d'Alcúdia, aferrat al creuer que fan el camí que puja cap al Puig de Sant Martí des de la carretera d'Alcúdia i el que ve de la Cova de Sant Martí. Per la seva especial relació amb la història de s'Albufera he considerat adient incloure'l en aquest apèndix.

En aquesta antiga alqueria del terme d'Alcúdia, els anglesos hi fundaren una de les colònies per a habitatge de treballadors de s'Albufera. Amb el temps va canviar de nom i en memòria de Lee La Trobe Bateman es va dir Colònia de Sant Lluís.

El 1884 ja estava habitada, i el 1889 hi havia 23 cases, habitades cada una per dues famílies, una escola, una església i una casa vicaria. Els qui hi anaven a viure es deslliuraven de comparèixer a quintes. Avui no queden més que els noms originaris, algunes parets mitjaneres dretes, algun portell i munts de pedres com a record. L'actual capelleta possiblement s'asseu damunt els fonaments de l'antiga, però destaca el mal gust i la «modernitat» de la construcció.

A més d'aquesta colònia, els anglesos fundaren també sa Vileta i ses Casetes.

PETIT RECULL D'EXPRESSIONS I NOMS D'AUCELLS I PLANTES PROPIS DE LES TERRES PRIMES

Amb aquesta petita relació de noms de coses i de fets que encara s'utilitzen a tota la comarca per anomenar plantes, aucells i feines pròpies o fenòmens naturals vull continuar la que va començar Pau Mateu Vives en el seu *Cançoner de s'Albufera* per afegir en aquest treball de «recuperació de noms» els que són d'ús habitual entre la gent marjalera i «buferera».

Dels aucells

Cap blau: *Anas platyrhynchos* mascle

Rossa: *Anas platyrhynchos* femella

Cuer: *Anas clypeata*

Grisa collerada: *Anas acuta*

Parda: *Aythya nyroca*

Polla de ropit: *Rallus aquaticus*

Pigarda o picarda: *Porzana porzana*.

Ugró blau o d'hivern: *Ardea cinerea*

Ugró roig o ros o d'estiu: *Ardea purpurea*

Queca: *Botaurus stellaris*

Torito: *Ixobrychus minutus*

Quequí: «Tenen forma de garsa, solor ros, cames llargues, coll llarg, forma d'ugró en classe petita.» Per aquesta descripció i d'altres pensam que es tracta també de l'*Ixobrychus minutus*

Farruell: *Pluvialis squatarola*

Cegall ros: *Gallinago gallinago*

Cegall sord: *Lymnocyrtus minimus*

Moixeta: *Circus aeruginosus*

Burella: *Anthus pratensis*

Cel-lot: «Negre, amb el bec llarg, gros com un ugró d'estiu.» Pensam que es pot tractar del *Plegadis falcinellus*

Corpatassa: *Phalacrocorax carbo*

Cegall negre: «Com una guàtlera de gros i és blanc per davall i negre per damunt, té es bec curt.»

De les plantes

Coa de Mart: *Chara* (probablement *maxima*)

Rèbola: *Chara* (probablement *vulgaris*)

Colassa: *Enteromorpha intestinalis*

Estrella o paperines: *Lemna minor et gibba* (també es recull així a la *Flora de Mallorca* del P. Bonafè)

Orelles de llebre: *Potamogeton crispus*

Sussorí: *Aster squamatus*

Corconia: *Sonchus maritimus*

Herbei de fil: *Potamogeton pectinatus*

Arpelles: *Picris echioides* (també es recull així a la *Flora de Mallorca* del P. Bonafè)

Gatasses: *Apium nodiflorum*

Herba salada: *Artrocnemum fruticosum*

Jonc buid: *Juncus subulatus*

Jonquera: *Juncus acutus*

Jonquetó: *Schoenus nigricans*

Castes d'anguila segons l'època de l'any, forma i mida

Anguila borda o estiuença: És groga per la panxa i s'agafa tot l'any.

Anguila correguda: És blanca o platejada per la panxa i «té es morro xato». És l'anguila que surt a la mar per desovar aprofitant les rojades, o sigui les plenes dels torrents.

Cabot: És la que s'agafa en acabar-se la correguda. Considerablement major que les altres, pot superar els cinc quilos de pes i «té es morro llargarut».

Pallasso: «Té es cap gros, es cos prim i sa coa ampla com un ventall».

Anguila de Llevat o de Llevada: És la que s'agafa pel mes de maig i pastura a la llum del sol.

Naxi: Així s'anomena tota casta de peix en estat juvenil i en el cas de l'anguila fa referència al que coneixem com a angula.

De les plenes dels torrents i de la mar, de les seques i de l'aigua

Plena: Normalment es coneix així la que fa referència a les torrentades que provoquen inundacions.

Plena de mar: Molt conegudes també pels seus efectes catastròfics antigament en el conreu d'arròs. Una plena de mar grossa pot arribar més amunt de la Punta des Vent; la comporta de la Síquia de Son Senyor era de vaivé per evitar la intrusió d'aigua salabrosa cap als arrossars els dies de plena de mar, que coincideixen normalment amb baixes pressions.

Seca de mar: Per efecte de les altes pressions es dona l'efecte contrari, que provoca baixades del nivell considerables.

Roig i rojada: Quan hi ha torrentada normalment l'aigua baixa roja i es coneix amb aquests noms. Quan el roig arriba a Can Blau s'escampa la notícia i és l'hora dels pescadors de cuc o cucada. De la famosa Plena d'en Gelat de l'any 1852 en Corró ens diu: «y conten ets homos veys per cosa certa qu'es roig arribá fins a Ciutadella».

Aigo pollada: Es diu de l'aigua quan comença a ser dolenta.

De la pesca

Pesca d'encesa: S'efectuava damunt un barquet i s'agafaven les anguiles o el peix d'escata amb fitora. La barca duia davant un fester o més recentment un Petromatch; un home manejava la barca i un altra la fitora.

Parança: Construcció sòlida de ferro dividida en compartiments que abraçava l'amplària del canal. Als dos extrems hi havia un compartiment tancat pels quatre costats amb una boquera en un. Els compartiments d'enmig tancaven el pas de l'anguila correguda.

Arqueta o arquet: Era una espècia de xarxa molt petita feta de llendera espessa, amb la malla molt petita. A cada cap duia una corda gruixada perquè la pogués rastrejar un home a cada part del canal.

Morenell de potada: Morenell gros que duia un ferro a la part inferior per poder arrossegar i una tela d'uns tres metres de llargària fent una bossa.

Altres noms

Trespel: Els marjalers i «bufersers» anomenen així el nivell de la capa freàtica, que com se sap és allà, sovint, molt alt.

Crossa: Perxa llarga i resistent que serveix per impulsar els barquets d'Albufera i a la vegada actua de timó. La llargària sol sobrepassar els 2,5 m i la millor fusta és la d'om.

Escurar: Es diu dels treballs de neteja de síquies i canals. A s'Albufera de cap a cap d'any hi havia una «brigada» d'escuradors que des dels dics i molt sovint ficats dins el canal amb l'aigua al coll segaven amb falcelles de mànec llarg el canyet, la sesquera, la rèbola i tota herba que hi creixia; aquest bagatge es recollia amb ganxos de mànecs també molt llargs i s'acaramullava damunt els dics.

Fester: «Graellat de ferro portàtil, que fa concavitat per a portar teies enceses en la pesca nocturna», així descriu el DCVB de Mn. Alcover el fester que s'emprava en la pesca a l'encesa abans d'aparèixer els Petromatch i que encara recorden alguns vells.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. (1988). *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Moll. Palma.
- BERARD, G. 1789 (1983). *Viaje a las Villas de Mallorca*. Ajuntament de Palma. Luis Ripoll. Palma.
- BONAFÉ, F. *Flora de Mallorca*.
- MARCH CERDÀ, M. A. (1985). «Mapa Toponímic i de Vegetació, *Lluc*, núm. 720, pàg. 22-23.
- MATEU VIVES, P. (1993). «El Cançoner de l'Albufera». *I Jornades de Cultura Popular a les Balears*, 89-99. Ajuntament de Muro i Universitat de les Illes Balears. Muro.
- SERRA CORRO, P. A. (1910-1927). «Datos de s'Albufera», *Sa Marjal*, núm. 23, 91, 225 i 226. Sa Pobra.